

ZODPOVEDNOSŤ MEDZINÁRODNÝCH ORGANIZÁCIÍ ZA PROTIPRÁVNE SPRÁVANIE A JEJ UPLATŇOVANIE¹

RESPONSIBILITY OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS FOR WRONGFUL ACTS AND ITS APPLICATION

Adam Giertl

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

ABSTRAKT

Predkladaný príspevok sa zameriava na problematiku zodpovednosti za protiprávne správanie sa medzinárodnej medzivládnej organizácie. Význam medzinárodných organizácií tak v medzinárodnej politike ako aj v kontexte medzinárodného práva má narastajúcu tendenciu. Medzinárodné medzivládne organizácie majú v súčasnosti významné miesto v rôznych oblastiach činností – či už sa jedná o mierové operácie, kde sa počíta s nasadením ozbrojenej sily, prípadne s akciami humanitárnej pomoci prípadne iných činností, na vykonávanie ktorých sú oprávnené zakladajúcou listinou. Podstatným faktom je, že medzinárodné organizácie vykonávajú tieto činnosti vlastnými orgánmi na základe právomoci im zverenej. Pri výkone týchto činností nemožno vylúčiť porušenie práv a oprávnených záujmov iných subjektov práva. Analýzou uplatňovania porušenia práv voči medzinárodným organizáciám predovšetkým v kontexte medzinárodného práva venujeme bližšiu pozornosť v nasledujúcom príspevku.

ABSTRACT

Presented paper is focused on the issue of responsibility for wrongful acts that can be attributed to the international intergovernmental organization. Significance of international organizations in international politics or in the context of international law is growing. Nowadays international organizations have important place within various areas of activities – whether it is peace operations where the use of force is somehow anticipated, or operations of humanitarian assistance or other operations for exercise of which they are empowered by founding document. It is important fact that international organizations carry out these power through the competence of organs that belong to their system of organs. During exercise of these competences, the breach of law may arise. The analysis of the ways how the breach of rights can be enforced against the international organizations is the concern of following article.

ÚVOD

Zodpovednosť za protiprávne správanie sa je v medzinárodnom práve pomerne dobre zakotveným a preskúmaným inštitútom. Zodpovednosť za protiprávne správanie sa je predovšetkým predmetom úpravy medzinárodného obyčajového práva.² Komisia pre medzinárodné právo vypracovala *Návrh článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodne protiprávne správanie* v roku 2001 a predložila ho Valnému zhromaždeniu OSN pričom odporučila možnosť

¹ Tento príspevok bol spracovaný v rámci riešenia projektu APVV-0823-11 Regionalizmus a jeho prínos pre všeobecné medzinárodné právo.

² KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, 2. vydanie, Bratislava: IURA Edition, 2011, str. 185.

uzatvorenia kodifikačného dohovoru o zodpovednosti štátov.³ Z úpravy Návrhu článkov bola vylúčená zodpovednosť jednotlivcov a medzinárodných organizácií za protiprávne správanie sa.⁴ Skutočnosť, že v medzinárodnom práve dlhé obdobie chýbal prameň práva upravujúci zodpovednosť medzinárodných organizácií neimplikuje, že za porušenie medzinárodného práva by voči medzinárodnej organizácii nebolo možné nárokovať plnenie povinností vyplývajúcich zo zodpovednosti za protiprávne správanie sa a medzinárodná organizácia nemusela by znášať následky, ktoré by z existencie zodpovednostného vzťahu mohli vyplývať.

Zodpovednosť medzinárodných organizácií (v kontexte medzinárodného práva) je predmetom záujmu tohto príspevku. Komisia pre medzinárodné právo ukončila práce na Návrhu článkov o zodpovednosti medzinárodných organizácií v roku 2011 kedy ukončila druhé čítanie a vyzvala členské štáty OSN aby predložili písomné pripomienky.⁵ Návrh článkov o zodpovednosti medzinárodných organizácií prijalo Valné zhromaždenie OSN v decembri 2011.⁶

Väčšina ustanovení obsiahnutých v Návrhu o zodpovednosti medzinárodných organizácií bola prebratá, resp. inšpirovaná vyššie spomínaným Návrhom článkov o zodpovednosti štátov. Pokiaľ hodnotenie tohto dokumentu obmedzíme čisto na jeho obsah, nepredstavuje výrazný prelom, avšak samotná existencia Návrhu článkov o zodpovednosti medzinárodných organizácií priniesla aspoň teoreticky posun vpred čo sa týka práva medzinárodných organizácií.

Úvodom je potrebné aspoň v krátkosti venovať priestor vymedzeniu pojmu „medzinárodná organizácia“. Pre potreby tohto príspevku považujeme za medzinárodnú organizáciu taký subjekt, ktorý napĺňa definičné znaky uvedené v článku 2 Návrhu článkov o zodpovednosti medzinárodných organizácií (ďalej aj „DARIO“ – angl. *Draft of Articles on Responsibility of International Organisations*). Toto ustanovenie definuje medzinárodnú organizáciu ako organizáciu založenú medzinárodnou zmluvou, alebo iným inštrumentom medzinárodného práva, ktorá má vlastnú právnu subjektivitu.⁷ Toto vymedzenie je dôležité vzhľadom na skutočnosť, že v súčasnosti na medzinárodnej scéne existuje množstvo organizácií či zoskupení, tak na regionálnej ako aj na univerzálnej úrovni, z ktorých ale mnohé nie sú nositeľmi právnej subjektivity.⁸ Takéto organizácie sú z pohľadu zamerania tohto príspevku irelevantné vzhľadom na fakt, že zodpovedať za svoje konanie môže nielen subjekt medzinárodného práva, ktorý má na to zodpovedajúcu mieru spôsobilosti. Nie je možné aby bolo právne zodpovedné zoskupenie, ktoré nepožíva subjektivitu podľa medzinárodného práva. V takom prípade vlastne nemožno hovoriť o existencii právneho subjektu *per se*. Zo subjektivity medzinárodnej organizácie vyplýva jej spôsobilosť na protiprávne správanie a protiprávne správanie môže byť nasledované uplatňovaním zodpovednosti medzinárodnej organizácie za protiprávne správanie s cieľom vynútiť nápravu protiprávneho stavu. Možnosti, ktoré poskytuje medzinárodné právo na vynútenie zodpovednosti medzinárodnej organizácie sú predmetom záujmu nasledu-

³ Komisia pre medzinárodné právo v zmysle článku 23 Štatútu (http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/statute/statute_e.pdf) môže Valnému zhromaždeniu odporučiť prijatie návrhu s výhľadom na prijatie medzinárodného dohovoru. K tomu ďalej pozri: *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf. Návrh článkov a bol prijatý ako súčasť rezolúcie Valného zhromaždenia A/RES/56/83 z roku 2002: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/477/97/PDF/N0147797.pdf?OpenElement>.

⁴ Porovnaj: *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*., článok 57 a 58, ako aj Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, 2. vydanie, IURA Edition, Bratislava, 2011, str. 186.

⁵ Pozri: <http://www.un.org/law/ilc/index.htm>.

⁶ Rezolúcia A/RES/66/100.

⁷ Porovnaj: *Report of the International Law Commission*, New York, 2009, p. 20, ako aj: ŠTURMA, P.: *Odpovednosť medzinárodných organizácií. Niektoré poznámky k Návrhu článkov Komise pro mezinárodní právo*, in: *Právnik*, č. 6/2011, str. 538.

⁸ V týchto prípadoch je snád' vhodnejšie hovoriť o medzinárodných kooperačných zoskupeniach než o medzinárodných organizáciách. Príkladom takéhoto zoskupenia je napríklad V-4. Samozrejme medzinárodné organizácie nemožno za žiadnych okolností stotožniť s medzinárodnými nevládnymi organizáciami, ktoré z definície nie sú subjektmi medzinárodného práva.

júceho textu.

1. K subjektivite medzinárodných organizácií v medzinárodnom práve

Medzinárodná organizácia je založená zakladajúcou listinou (spravidla ide o medzinárodnú zmluvu) v ktorej štáty dobrovoľne prenesú časť svojej suverenity na nový subjekt, ktorý je na základe slobodného prejavu vôle zakladajúcich štátov poverený vykonávaním určitých úloh a plnenie cieľov na vykonanie ktorých medzinárodná organizácia disponuje určitým súborom právomocí a oprávnení, ktoré bývajú realizované skrz jej vlastné orgány.⁹ Treba zdôrazniť, že medzinárodnú organizáciu môžu založiť suverénne štáty, alebo medzinárodné medzivládne organizácie nakoľko jedine tie disponujú spôsobilosťou (v prípade medzinárodných medzivládnych organizácií prenesenou), ktorá im umožňuje prejavom vôle priznať subjektivitu novému subjektu (v žiadnom prípade sa nebude jednať o medzinárodné mimovládne organizácie, ktoré nie sú subjektmi medzinárodného práva).

Prvou medzinárodnou organizáciou v povojnovom vývoji medzinárodného práva verejného, ktorá významným spôsobom ovplyvňuje jeho formovanie je Organizácia Spojených národov (ďalej aj OSN) a práve v súvislosti s ňou bola prvýkrát potvrdená subjektivita medzinárodnej organizácie.¹⁰ Ide o známy poradný posudok *Náhrady škôd utrpенých v službách Organizácii Spojených národov*. V tomto poradnom posudku Medzinárodný súdny dvor (ďalej aj MSD) konštatoval, že pri vytváraní medzinárodnej organizácie akou je OSN, ktorá je poverená plnením široko formulovaných úloh bolo zamýšľané aby mala čo najširšiu medzinárodnoprávnú subjektivitu, keďže len na jej základe možno odôvodniť plnenie zverených úloh a cieľov.¹¹ Ak má OSN plniť také úlohy ako udržiavať medzinárodný mier a bezpečnosť, vytvárať priestor pre mierové riešenie sporov, prispievať k rozvoju priateľských vzťahov medzi národmi a iných v zmysle čl. 1 Charty OSN je nevyhnutné, aby jej bola zároveň zverená zodpovedajúca subjektivita, ktorá je odlišná od subjektivity členských štátov organizácie. Táto subjektivita oprávňuje OSN pôsobiť v medzinárodnom prostredí. Možno povedať, že pokiaľ má OSN právnu subjektivitu musí mať aj spôsobilosť niest zodpovednosť za eventuálne protiprávne správanie sa.

Vo vyššie citovanom poradnom posudku, Medzinárodný súdny dvor konštatoval, že medzinárodná organizácia má spôsobilosť uplatňovať nároky, ktoré jej vzniknú na základe protiprávneho správania sa iných subjektov. Práve toto konštatovanie poradného posudku stálo na začiatku úvah o možnej zodpovednosti medzinárodných organizácií za protiprávne správanie. Možno uplatňovať zodpovednosť voči fyzickým aj právnickým osobám ako aj štátom a medzinárodná organizácia – pokiaľ má právnu subjektivitu môže byť sama volaná na zodpovednosť za protiprávne správanie.¹² Táto otázka v súčasnosti nepredstavuje zásadný problém v medzinárodnom práve o čom svedčí aj práca Komisie pre medzinárodné právo.

⁹ Porovnaj: ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*, 1 vydanie, C. H. Beck, Praha, 2008, str. 80.

¹⁰ Nejednalo sa o prvú medzinárodnú organizáciu vôbec, išlo však o prvú medzinárodnú organizáciu u ktorej medzinárodné právo uznalo existenciu osobitnej subjektivity, odlišnej od subjektivity členských štátov. K tomu ďalej pozri: KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo veřejné (všeobecná a osobitná část)*, 2. vydanie, Bratislava: IURA Edition, 2011, str. 71 a nasl.

¹¹ *Reparation for Injuries Suffered in the Service of United Nations*, Advisory Opinion, 1949, p. 10: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=41&case=4&code=isun&p3=4>.

¹² ARAUJO, J. R.: Objective Meaning of Constituent Instruments and Responsibility of International Organizations, in: *International Responsibility Today*, Leiden, 2005, str. 346.

2. Objektívny prvok zodpovednosti medzinárodnej organizácie za protiprávne správanie a súvisiace otázky

Zodpovednosť za medzinárodne protiprávne správanie predpokladá existenciu dvoch prvkov. Objektívny prvok predstavuje vlastné porušenie noriem medzinárodného práva a subjektívny prvok vyjadruje pričítateľnosť onoho konania danej medzinárodnej organizácii. V nasledujúcom texte sa zameriame predovšetkým na objektívny prvok, zatiaľ čo na subjektívny prvok upriamime pozornosť neskôr. Medzinárodná organizácia môže pristupovať k medzinárodným zmluvám a sama môže takéto zmluvy dojednávať a uzatvárať (hovoríme o tzv. *treatymaking power* medzinárodných organizácií). Pre pochopenie zodpovednostných právnych vzťahov s účasťou medzinárodných organizácií je nevyhnutné zodpovedať porušenie ktorých noriem a voči ktorým subjektom bude organizácií pričítateľné. V literatúre sa možno stretnúť s názormi, že medzinárodná organizácia zodpovedá len za záväzky, ktoré na seba prebrala medzinárodnou zmluvou, alebo ktoré jej vyplývajú zo zakladajúcej listiny.¹³ Za všetky ostatné porušenia práva môže zodpovedať iba (členský) štát v rámci vlastnej zodpovednosti za protiprávne správanie sa. V zmysle uvedeného medzinárodná organizácia poniesie iba zmluvnú zodpovednosť voči strane, ktorej práva zo zmluvy boli porušené. Porušenie zmluvných pravidiel býva spravidla upravené buď v určitej zmluve, alebo priamo v zakladajúcej listine danej medzinárodnej organizácie.¹⁴ Pri porušení zmlúv zo strany medzinárodnej organizácie máme na mysli tak porušenie zmlúv (medzinárodného) verejného práva ako aj súkromnoprávne zmluvy uzatvárané s právnickými a fyzickými osobami.¹⁵

Sme toho názoru, že vzhľadom na zvyšujúci sa význam medzinárodných organizácií ako aj na prijatie textu DARIO môžeme považovať tento názor v súčasnosti za prekonaný. Zodpovednosť medzinárodných organizácií nemožno obmedziť len na zmluvnú zodpovednosť.¹⁶ Na to poukazuje aj Správa Komisie pre medzinárodné právo v komentári článku 9, ktorá hovorí o porušení záväzku medzinárodnou organizáciou. Komentár poukazuje na znenie článku v zmysle ktorého dôjde k porušeniu medzinárodného záväzku vtedy, ak správanie medzinárodnej organizácie nie je v súlade s niektorým pravidlom medzinárodného práva bez ohľadu na jeho pôvod. Vzhľadom na to pôjde o porušenie obyčajového práva, zmluvného práva, ako aj všeobecných zásad medzinárodného práva.¹⁷

Podstatným aspektom zodpovednosti medzinárodnej organizácie bude situácia v ktorej dôjde k porušeniu právnej normy, ktorá je všeobecne záväzná, čo sa týka predovšetkým noriem *jus cogens*. Porušenie kogentných noriem nebude možné pripísať iba členskému štátu organizácie, osobitne v prípadoch kedy je efektívna kontrola konania v rukách medzinárodnej organizácie a teda zodpovednosť medzinárodnej organizácie nie je možné vylúčiť.¹⁸ To však neznamená, že v prípade pričítateľnosti konania medzinárodnej organizácii dochádza k vylúčeniu zodpovednosti štátu či jednotlivca. Kumulovaná zodpovednosť je prípustná.¹⁹ Otázkou je či možno v rámci medzinárodnej organizácie hľadať potenciálneho nositeľa zodpovednosti za protiprávne správanie sa. Máme na mysli napríklad orgány medzinárodnej organizácie,

¹³ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*, 1 vydanie, Praha: C. H. Beck, 2008, str. 607.

¹⁴ Porovnaj: Zmluva o Európskej únii, čl. 340, ako aj Zmluva o fungovaní Európskej únie článok 272. Prvý z uvedených článkov hovorí o riešení zmluvnej zodpovednosti Európskej únie vyplývajúcej z verejnoprávnych aj súkromnoprávnych zmlúv. Druhé ustanovenie zakladá právomoc Súdneho dvora Európskych spoločenstiev riešiť spory zo zmlúv na základe arbitrážnych doložiek.

¹⁵ Medzinárodné organizácie spravidla požívajú na území členských štátov (alebo aj mimo nich) status právnickej osoby, čo im umožňuje vstupovať do právnych vzťahov umožňujúcich im vykonávať ich úlohy. Porovnaj článok 335 Zmluvy o Európskej únii ako aj článok 104 Charty OSN.

¹⁶ Toto konštatovanie možno podporiť aj znením názvu samotného DARIO. Ten hovorí o zodpovednosti medzinárodných organizácií bez bližšej konkretizácie.

¹⁷ Porovnaj: *Report of the International Law Commission*, New York, 2009, p. 77.

¹⁸ Napríklad v situácií, keď sa porušenia kogentného pravidla dopustia ozbrojené sily pod velením OSN.

¹⁹ Hypoteticky nemožno vylúčiť situáciu, kedy príkaz organizácie vedúci k porušeniu noriem *jus cogens* je vykonaný tak, že výsledné porušenie *jus cogens* je ešte vážnejšie než aké by bolo ak by bol príkaz organizácie vykonaný inak.

prípadne osoby, ktoré konajú na základe zmocnenia organizáciou. V zásade platí, že za konanie zodpovedá medzinárodná organizácia ako celok a nie jej orgán.²⁰ V zmysle poradného posudku *Náhrady škôd utrpených v službách Organizácie Spojených národov* má právnu subjektivitu len medzinárodná organizácia nie jej jednotlivé orgány, čiže zodpovednosti sa možno domáhať len voči medzinárodnej organizácii ako celku, nie voči jej orgánom. Z tohto hľadiska sa zaujímavým javí spôsob úpravy v Zmluve o fungovaní Európskej únie. Táto upravuje právomoc Súdneho dvora EÚ rozhodovať o žalobách z dôvodu nedostatku právomoci, porušenia podstatných procesných predpisov, porušenia zmlúv a.i.²¹ Predpokladá možnosť podania žaloby voči jednotlivým orgánom Únie a to pre nezákonnosť právnych aktov, ako aj pre porušenie práv nečinnosťou týchto orgánov. Oprávnenie podávať žaloby na Súdnom dvore EÚ voči jej jednotlivým orgánom však chápeme ako vyjadrenie špecifickej Európskej únie ako supranacionálnej regionálnej organizácie, ktorej orgány v rámci svojej právotvornej právomoci môžu vytvárať právne akty, ktorými neupravujú práva a povinnosti len jednotlivých členských štátov, ale priamo aj jednotlivcov. Z tohto titulu je nevyhnutné umožniť prístup k ochrane ich práv pred súdom aj týmto subjektom dotknutým buď nezákonnosťou vydaných aktov, prípadne nečinnosťou.²²

Ďalšou rovinnou zodpovednosti je objektívna zodpovednosť v medzinárodnom práve. Základnými charakteristikami tohto druhu zodpovednosti sú viazanosť na činnosti spojené so zvýšeným stupňom rizika, vznik škody ako obligatórny predpoklad vzniku zodpovednosti, existencia zmluvnej úpravy a vzťah len ku konkrétnej činnosti nezakázanej medzinárodným právom.²³ V tomto prípade by vznik zodpovednosti závisel od toho, či je medzinárodná organizácia stranou zmluvy upravujúcej konkrétny druh objektívnej zodpovednosti.

Osobitným druhom zodpovednosti je zodpovednosť za škodlivé dôsledky činností medzinárodným právom nezakázaných. Činnosti za ktoré nesie subjekt zodpovednosť sú podobne ako v predchádzajúcom prípade povolené medzinárodným právom. Tieto činnosti sa však nespájajú so zvýšeným stupňom rizika. Od roku 1978 je táto problematika zaradená do programu Komisie pre medzinárodné právo. Úsilie Komisie sa zameriava najmä na úpravu preventívnej povinnosti a nie primárne na režim zodpovednosti pokiaľ škoda z takejto činnosti vznikne.²⁴ Komisia pre medzinárodné právo v tejto veci vypracovala Návrh článkov o predchádzaní cezhraničnej škody spôsobenej činnosťami spojenými s vyšším stupňom rizika²⁵ a podobné zameranie mal aj Návrh zásad o určení škôd spôsobených cezhraničnou šujmou vylývajúcou z rizikovej činnosti.²⁶ Návrh Komisie sa sústreďuje na činnosti, ktoré štát vykonáva na svojom území, v rámci svojej jurisdikcie resp., nad ktorými môže vykonávať určitú mieru kontroly. Povinnosť prevencie zo strany pôvodcu týchto činností je teda predmetom úpravy návrhu článkov.²⁷ Je diskutabilné do akej miery je v súčasnosti nevyhnutné rozlišovať objektívnu zodpovednosť od zodpovednosti za činnosti medzinárodným právom nezakázané. Malenovský zastáva názor, že v tomto prípade ide o celkom totožné druhy zodpovednosti s čím možno súhlasiť do tej miery, že v oboch prípadoch ide o zodpovednosť za škodu,

²⁰ Porovnaj: *Agim Behrami and Bekir Behrami v. France* (May) [GC] no. 71412/01, 2007 ako aj *Ruzhdi Saramati v. France, Germany and Norway* (May) [GC] no. 78166/01, 2007, par. 132 – 143.

²¹ Článok 263 a nasl. zmluvy o založení Európskej únie.

²² Na tejto úprave badať určitú analógiu s úpravou vnútroštátneho práva. Pozorujeme najmä analógiu so systémom správneho súdnictva ako aj kontroly ústavnosti zo strany ústavného súdnictva.

²³ Porovnaj: KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, 1. vydanie, Bratislava: IURA Edition, 2008, str. 202 – 203.

²⁴ K tomu pozri: KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, 2. vydanie, Bratislava: IURA Edition, 2011, str. 208.

²⁵ Pozri: *Draft Articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities with Commentaries* z roku 2001, online: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_7_2001.pdf.

²⁶ Pozri: *Draft Principles on the allocation of loss in the case of transboundary harm arising out of hazardous activities* z roku 2006, online: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_10_2006.pdf.

²⁷ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, 2. vydanie, Bratislava: IURA Edition, 2011, str. 208.

pričom v oboch prípadoch ide o zodpovednosť za škodu, ktorá vznikla následkom nezakázanej činnosti. Otáznym v tomto prípade zostáva element zvýšeného rizika, ktorý je prítomný aj v iných činnostiach v ktorých sa predpokladá tradične (napr. kozmický výskum), ako napríklad energetika, prípadne iné činnosti pri ktorých môže hroziť vznik cezhraničnej škody.

V každom prípade pôjde predovšetkým o činnosti vykonávané na území jedného štátu, ktorých nepriaznivé dôsledky sa môžu prejavovať za jeho hranicami a nemožno vylúčiť, že dôsledkom tejto činnosti dôjde vzniku škody. Ako sme uviedli, medzinárodná organizácia nemá vlastné teritórium, teda *prima facie* nemôže byť v tomto prípade zodpovedajúcim subjektom. Avšak Charta OSN upravuje situáciu v ktorej medzinárodná organizácia preberá správu určitého územia. V zmysle článku 75 Charty OSN zriadi v rámci svojej právomoci sústavu medzinárodného spoločenstva pre správu a kontrolu území, ktoré sa jej podrobia na základe jednotlivých neskôr uzavretých dohôd. V článku 81 sa uvádzajú náležitosti takýchto dohôd. Jednou z podmienok je o.i. určenie spravujúcej mocnosti, ktorou sa môže stať štát, viac štátov alebo Organizácia (myslí sa OSN). Je zrejmé, že v prvých dvoch prípadoch zodpovednosť prípadne spravujúcemu štátu (prípadne štátom). Aký režim sa však uplatní v prípade ak správcom daného územia bude medzinárodná organizácia (napr. OSN). Je nepochybné, že v tomto prípade správa územia prebieha prostredníctvom výkonu právomoci určeného orgánu organizácie. Mimo kontextu sústavy medzinárodného poručenia podľa Charty OSN, možno na tomto mieste spomenúť príklad výkonu teritoriálnej správy medzinárodnou organizáciou, ktorým je správa územia Kosova vytvorená rozhodnutím Bezpečnostnej rady OSN v roku 1999. Bezpečnostná rada sa zhostila riešenia situácie v Kosove v zmysle právomocí podľa kapitoly VII Charty OSN a v júni 1999 prijala rezolúciu č. 1244 (1999).²⁸ Touto rezolúciou bola založená dočasná správa v Kosove. Hoci z pohľadu medzinárodného práva, zostalo Kosovo súčasťou Srbskej republiky, efektívnu moc v ňom vykonávala OSN prostredníctvom svojich orgánov. Rezolúcia požadovala stiahnutie všetkých federálnych vojenských, policajných aj polovojenských jednotiek z Kosova a ich nahradenie medzinárodnou bezpečnostnou misiou. Tá mala zabezpečiť prechodnú správu územia až do konečného určenia statusu provincie. Právomoc misie v zmysle uvedenej rezolúcie spočívala o.i. v udržiavaní verejného poriadku a vytvorení jednotiek polície.

V zmysle Ústavného rámca prechodnej samosprávy Kosova bolo vykonávanie a zodpovednosť za všetky právomoci medzinárodnej povahy vyhradené Osobitnému zástupcovi Generálneho tajomníka OSN.²⁹ Celkovo možno povedať, že správa, civilná aj vojenská na základe rezolúcie 1244 (1999) ako aj Ústavného rámca podliehala právomoci Osobitného vyslanca OSN.³⁰ Týmto došlo k efektívnemu odstráneniu kontroly Juhoslovanskej zväzovej republiky (neskôr Srbska) nad týmto územím. Aj keď v tomto prípade ťažko uvažovať o územnej suverenite je zjavné, že kontrolu medzinárodnej organizácie nad určitým územím nie je možné vylúčiť. Tento príklad nás núti pripustiť, že minimálne počas prechodného obdobia môžu mať orgány medzinárodnej organizácie teritoriálnu pôsobnosť a v rámci tejto pôsobnosti aj zodpovednosť za výkon tejto pôsobnosti, ktorá môže zahŕňať nielen zodpovednosť za protiprávne správanie, ale aj zodpovednosť za činnosti medzinárodným právom nezakázané.

Síce toto konštatovanie platilo aj v prípade Kosova, ktoré až do roku 2008 formálne náležalo do rámca štátnych hraníc Srbska, ale reálne bolo celkom vyňaté spod jeho vplyvu. Čo sa

²⁸ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN, S/RES/1244 (1999): <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>.

²⁹ Pozri: Chapter 8, *Constitutional Framework for Provisional Self-Government*: <http://www.unmikonline.org/constframework.htm#6>.

³⁰ Pripomíname však, že od samého začiatku OSN predpokladala vytvorenie orgánov samosprávy, ktoré umožnia obyvateľom Kosova výkon zmysluplnej autonómie v určitých veciach. V každom prípade však platí, že za vonkajšie vzťahy ako aj bezpečnosť územia Kosova prebrala zodpovednosť OSN.

týka zodpovednostných vzťahov nebolo by teda možné pričítať porušenie práva, prípadne vznik cezhraničnej škody štátu, ktorý už nevykonáva výlučnú územnú suverenitu v danom priestore, ale jedine medzinárodnej organizácii – v tomto prípade OSN.³¹ Platí, že územie, ktoré je pod správou OSN samo osebe nepožíva subjektivitu v rámci medzinárodného práva. V takomto prípade teda organizácia ponese zodpovednosť aj za porušenie prevenčnej povinnosti, ak bude spôsobená škoda na území iného štátu.³² Možno povedať, že prípad Kosova je do určitej miery špecifický, pretože zvyčajne je správou, resp. mandátom poverený určitý štát (mandátny systém Spoločnosti národov, Poručenská sústava OSN a podobne). V tomto prípade zodpovednosť prevzala medzinárodná organizácia, konkrétne OSN.

3. Pričítateľnosť protiprávneho správania sa medzinárodnej organizácii

Ďalším prvkom medzinárodnej zodpovednosti je subjektívny prvok. Ide o pričítateľnosť správania subjektu – porušiteľovi. Práve otázka pričítateľnosti predstavuje jeden z najzávažnejších problémov zodpovednosti medzinárodnej organizácie. Medzinárodná organizácia je združením štátov a z tohto hľadiska existuje viacero možností pričítateľnosti protiprávneho konania. Medzinárodnej organizácii, ktorá má subjektivitu podľa medzinárodného práva bude štátmi v zakladajúcej listine zverená určitá suma úloh a právomocí potrebných na ich vykonanie. Na vykonávanie právomoci, ktoré sú medzinárodnej organizácii zverené zakladajúcou listinou, prípadne štatútom alebo iným dokumentom prijatými neskôr, potrebuje medzinárodná organizácia určitý aparát orgánov, ktorý jej umožní naplňať svoje ciele. Tým, že je medzinárodná organizácia z vôle štátov vybavená systémom orgánov má možnosť konať nezávisle od členských štátov, nemožno vylúčiť dokonca aj konanie v rozpore s ich záujmami. Pričítateľnosť ako prvok zodpovednosti umožňuje identifikovať orgány, činnosť ktorých subjekt zaväzuje a vyvoláva tým jeho zodpovednosť za medzinárodné protiprávne správanie.³³ Medzinárodné organizácie sú však špecifické tým, že ide o združenia štátov. Teda okrem správania sa medzinárodnej organizácie, ktoré jej bude pričítateľné z titulu konania jej orgánu existuje aj ďalšia rovina pričítateľnosti správania sa medzinárodnej organizácie. Protiprávne správanie sa bude možné pripísať okrem medzinárodnej organizácie aj členskému štátu, viacerým alebo všetkým členským štátom prípadne pôjde o prípady viacnásobnej pričítateľnosti – teda správanie bude možné pričítať tak členskému štátu ako aj medzinárodnej organizácii.³⁴

3.1 Pričítateľnosť konania orgánov a agentov organizácií – konanie *ultra vires*

Okrem využitia orgánov štátu, môže organizácia vykonávať svoju činnosť aj konaním osôb, ktoré sú jej priamo podriadené, alebo činnosťou vlastných orgánov. Medzinárodná organizácia je spoločenstvom štátov, ktorá disponuje svojimi orgánmi. Orgán medzinárodnej organizácie môžeme definovať ako prvok štruktúry medzinárodnej organizácie, skrz ktorú táto koná, vyjadruje svoju vôľu a plní svoje povinnosti.³⁵ Orgán medzinárodnej organizácie má spravidla stanovené a vymedzené právomoci, ktoré mu zveruje zakladateľská listina medzinárodnej organizácie prípadne sekundárne právo (čo je vlastne právo odvodené od zakladajúcej listiny – ide spravidla o vnútorné právo organizácie). Pri otázke pričítateľnosti však povaha orgánu nehrá rolu. Taktiež nie je dôležité aké úlohy alebo postavenie daný orgán má.

³¹ To platí aj v tom prípade, že na konkrétnom mieste bola zriadená misia UNMIK. Ako argumentoval ESEP v prípade Saramati/Behrami konanie UNMIK možno zásadne pričítať len OSN.

³² Takýto scenár možno predpokladať v prípade ekologických, alebo priemyselných havárií, prípadne v situáciách kedy dochádza k masívnemu znečisťovaniu životného prostredia.

³³ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné – všeobecná a osobitná časť*, 1. vydanie, Bratislava: IURA Edition, 2004, str. 176.

³⁴ VALUCH, J., RIŠOVÁ, M., SEMAN, R.: *Právo medzinárodných organizácií*, 1. vydanie, Praha: C. H. Beck, 2011, str. 91.

³⁵ KLEIN, P.: The Attribution of Acts to International Organization, in: CRAWFORD, J., PELLET, A., OLLESON, S.: *The Law of International Responsibility*, New York: Oxford University Press, 2010, str. 298.

Jedinou entitou požívajúcou subjektivitu podľa medzinárodného práva je medzinárodná organizácia. Väzba na medzinárodnú organizáciu môže vzniknúť aj na základe špecifického právneho nástroja. Ako príklad možno uviesť mierové misie OSN, ktoré sú označované ako podporné orgány OSN.³⁶ Je bežné ak medzinárodné organizácie vykonávajú činnosť prostredníctvom rôznych poverených osôb, pre ktoré sa vžil názov agent.³⁷ V krátkosti možno agenta opísať ako akúkoľvek osobu skrz ktorú organizácia koná. Tieto osoby služobne podliehajú a za plnenie úloh zodpovedajú medzinárodnej organizácii. Ich konanie teda bude konaním organizácie.

Pričítateľnosť aktov medzinárodnej organizácie sa nevzťahuje iba na konanie, ktorým medzinárodná organizácia poruší medzinárodné právo, hoc koná v rámci svojej právomoci a zverených úloh tak ako sú upravené v primárnom resp. sekundárnom práve medzinárodnej organizácie. Režim pričítateľnosti sa bude vzťahovať aj na správanie sa pri ktorom orgány resp. agenti medzinárodnej organizácie prekročili rámec svojich oprávnení. K tomu môže dôjsť buď prekročením právomoci orgánom organizácie, prípadne porušením procesných predpisov, alebo konaním agenta, ktorý postupoval nad rámec pokynov alebo prekročil mandát udelený organizáciou a konal pri tom protiprávne. Znenie článku 7 Návrhu článkov o zodpovednosti medzinárodnej organizácie hovorí, že konanie orgánu, alebo agenta medzinárodnej organizácie sa považuje za konanie organizácie podľa medzinárodného práva ak konali z poverenia medzinárodnej organizácie aj v prípade ak išlo o konanie nad rámec ich právomoci, resp. zverených inštrukcií.³⁸ Potrebu pričítateľnosti aktov *ultra vires* medzinárodným organizáciám možno vidieť o.i. aj v ochrane dobrej viery tretích strán. Tie majú často obmedzené možnosti presne zistiť, či postup orgánov, príp. agentov medzinárodnej organizácie prekračuje limity ich právomoci. Pričítať medzinárodnej organizácii bude možné aj konanie agenta, ktorý nemal právomoc v danom prípade konať, prípadne túto právomoc zneužil.³⁹

3.2 Pričítateľnosť správania sa členského štátu medzinárodnej organizácii

Charta OSN vymedzuje v článku 2 zásady na základe ktorých členské štáty konajú. Odsek 2 ustanovuje povinnosť členských štátov svedomite si plniť záväzky, ktoré prevzali podľa Charty, aby tak všetkým zabezpečili práva a výhody vyplývajúce z členstva. Pre porovnanie článok 4 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii stanovuje povinnosť členských štátov lojálnej spolupráce. Obsahom tejto povinnosti je aj povinnosť prijať všetky opatrenia všeobecnej, alebo osobitnej povahy na zabezpečení plnenia záväzkov vyplývajúcich zo zmlúv alebo aktov orgánov Únie. Citované články jasne stanovujú povinnosti členských štátov a je z ich obsahu zrejmé, že členské štáty nemôžu v istých záležitostiach postupovať proti ustanoveniam zmluvy, naopak sú zaviazané k určitému konaniu. Ako sme uviedli vyššie subjektivita medzinárodnej organizácie je odlišná od subjektivity členského štátu. Je otázkou do akej miery oddelenosť subjektivity dovoľuje pričítať členskému štátu zodpovednosť za akty medzinárodnej organizácie.⁴⁰

³⁶ Tamtiež.

³⁷ Práve tento výraz použil Medzinárodný súdny dvor poradnom posudku vo veci *Náhrady škôd za škody utrpené v službách Organizácii Spojených národov*. Agent je v krátkosti definovaný ako osoba, prostredníctvom ktorej organizácia koná. Výraz agent sa používa aj v návrhu článkov o medzinárodnej zodpovednosti medzinárodných organizácií prijatom Komisiou pre medzinárodné právo. V zmysle článku 2 pojem agent zahŕňa funkcionárov a iné osoby a subjekty (entities) prostredníctvom, ktorých organizácia koná. Možno pozorovať, že pojem agent je tu vymedzený pomerne široko a zahŕňa najširšie možné spektrum osôb. Podľa nášho názoru z tohto vymedzenia sa nevymykajú ani právnické osoby ak konajú v mene organizácie na základe jej pokynov a poverenia.

³⁸ Porovnaj: *Report of the International Law Commission*, New York, 2009, p. 19.

³⁹ KLEIN, P.: *The Attribution of Acts to International Organization*, in: CRAWFORD, J., PELLET, A., OLLESON, S.: *The Law of International Responsibility*, New York : Oxford University Press, 2010, str. 305.

⁴⁰ Porovnaj: BROWNLIE, I.: *The Responsibility of States for Acts of International Organizations*, in: *International Responsibility Today*, Leiden, 2005, str. 357.

Z cieľov a úloh OSN ako sú zakotvené v Charte vyplýva, že OSN je spôsobilá samostatne pôsobiť na medzinárodnom poli. Za určitý prejav samostatnosti tohto pôsobenia budú operácie OSN na vynútenie mieru a bezpečnosti, ktoré spadajú do rámca právomocí Bezpečnostnej rady OSN v zmysle kapitoly VII Charty OSN. Najmä článok 42 Charty predpokladá vykonanie akcie s použitím sily na udržanie alebo obnovenie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Takáto akcia predpokladá použitie pozemných, leteckých ako aj námorných síl. OSN ale vlastnými ozbrojenými silami nedisponuje a z toho dôvodu na vykonanie operácií poskytujú svoje ozbrojené sily členské štáty.⁴¹ Medzi operácie OSN možno zaradiť nielen operácie podľa článku 42 Charty OSN ale aj mierové operácie OSN, ktoré sa vyvinuli v čase studenej vojny ako systém kolektívnych opatrení nesankčnej povahy zato však zahŕňajúci limitované nasadenie ozbrojených síl.⁴² Túto oblasť pôsobenia OSN sme si pre analýzu konania OSN nevybrali náhodou. Práve týchto činností OSN sa týkalo niekoľko rozhodnutí súdnych orgánov (medzinárodných aj vnútroštátnych), ktoré prejednávali porušenie práv práve zo strany ozbrojených zborov, ktoré v danej situácii vykonávali akciu pod mandátom OSN.

V spojenej veci *A. Behramiho a B. Behrami* proti Francúzsku a *R. Saramatiho* proti Francúzsku, Nemecku a Nórsku išlo o sťažnosť na Európskom súde pre ľudské práva pre porušenie povinností ozbrojenými zložkami jednotlivých štátov, ktoré participovali v jednotkách KFOR ako aj v misii UNMIK v Kosove.⁴³ Európsky súd pre ľudské práva odmietol podanie v oboch prípadoch z dôvodu, že akcie, ktoré boli predmetom sporu neboli pričítateľné žalovaným štátom, ale OSN. V prípade Behramiovcov išlo o zanedbanie povinností Francúzskeho kontingentu, ku ktorému malo dôjsť neoznačením miesta, kde sa nachádzala nevybuchnutá kazetová munícia.⁴⁴ Vyšetrovanie preukázalo, že francúzsky veliteľ KFOR si bol vedomý existencie tejto munície, ktorej odstránenie sa v danom čase nepovažovalo za prioritu. Obetami tejto munície sa stali synovia *A. Behramiho*, *Bekir* a *Gadaf*. Prvý z menovaných po výbuchu kazetovej munície utrpel vážne zranenia a oslepol, druhý menovaný utrpel smrteľné zranenia. *R. Saramati* sa naproti tomu domáhal nápravy z titulu nezákonného zadržania policajnými jednotkami pod velením nórskeho veliteľa KFOR.⁴⁵ Európsky súd pre ľudské práva odmietol žalobu na základe znenia článku 5 DARIO.⁴⁶ Komentár ktorý k danému článku predkladá Komisia pre medzinárodné právo, uvádza, že pokiaľ je štátny orgán v dispozícii medzinárodnej organizácie, orgán má byť plne podriadený organizácii. V takom prípade konanie orgánu možno plne pričítať medzinárodnej organizácii.⁴⁷ Európsky súd pre ľudské práva sa zaoberal v otázku či môže byť protiprávne správanie sa pričítateľné KFOR resp. UNMIK. Čo sa týka KFOR ide o misiu v Kosove pod velením NATO. Súd konštatoval, že vojenská prítomnosť v Kosove bola založená rezolúciou BR OSN 1244 (1999) na základe kapitoly VII Charty OSN. Vzhľadom na to, že nedošlo k uzatvoreniu dohody podľa článku 43 Charty, Súd sa zaoberal otázkou, či vykonávala BR OSN v tejto situácii efektívnu kontrolu ozbroje-

⁴¹ V zmysle nasledujúceho článku 43 sú členské štáty zaviazané na výzvu Bezpečnostnej rady a podľa osobitnej dohody alebo dohôd poskytnúť ozbrojené sily, pomoc a prostriedky potrebné na udržanie mieru a bezpečnosti.

⁴² Mierové operácie zahŕňajú spektrum činností s použitím ozbrojenej sily. Môže ísť o operácie na udržanie mieru, operácie na vytváranie mieru a operácie na budovanie mieru. Sú odlišné rôznou povahou činností a cieľov vykonávaných jednotkami OSN. Spoločným znakom je dôsledné dodržiavanie neutrality, nezasahovanie do konfliktu a konsenzuálna povaha týchto misií.

⁴³ *Agim Behrami and Bekir Behrami v. France* (May) [GC] no. 71412/01, 2007 a *Ruzhdi Saramati v. France, Germany and Norway* (May) [GC] no. 78166/01, 2007.

⁴⁴ *A. Behrami* sa dovoľoval porušenia článku 2 (právo na život) Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

⁴⁵ *R. Saramati* sa domáhal porušenia článkov 5, 6 a 13 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Ide o právo na slobodu a bezpečnosť, právo na spravodlivý proces a právo na primeranú náhradu škody. Porovnaj: *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CL=ENG>.

⁴⁶ Konanie štátneho orgánu, alebo orgánu resp. agenta medzinárodnej organizácie, ktorý je k dispozícii inej medzinárodnej organizácie bude posudzované podľa medzinárodného práva ako konanie inej medzinárodnej organizácie pokiaľ táto vykonáva efektívnu kontrolu.

⁴⁷ Porovnaj: Report of the International Law Commission, New York, 2009, p. 58.

ných zborov.⁴⁸ Súd pozoroval, že BR OSN si zachovala svoju právomoc a kontrolu v tejto veci delegujúc úlohy bezpečnosti rezolúciou 1244 (1999). Súd ďalej poukázal na to, že uvedená právomoc bola delegovaná na štáty a „relevantné medzinárodné organizácie“, pričom delegácia bola uskutočnená rezolúciou spolu s ustanovením mandátu a úloh vojenskej misie.⁴⁹ Súd teda konštatoval, že aj napriek tomu, že operačné velenie bolo delegované na NATO, najvyššia autorita a kontrola zostali zachované v rukách BR OSN. Súd konštatoval, že participujúci štát si zachováva určité právomoci nad príslušníkmi ozbrojených síl, ale tie sa týkajú najmä bezpečnosti, disciplíny a.i. Súd svoju argumentáciu podporil aj konštatovaním, že povinnosti vedenia misie podávať správy Generálnemu tajomníkovi OSN ako aj tým, že BR OSN zostala vo veci zainteresovaná.⁵⁰ Na základe uvedeného prišiel Súd k záveru, že tak UNMIK ako aj misia KFOR podliehajú pri výkone svojich právomocí BR OSN a teda protiprávne konanie, resp. nekonanie ich príslušníkov dôsledkom ktorého došlo k porušeniu práva je v princípe pričítateľné OSN.⁵¹ Na základe uvedeného posúdil Európsky súd pre ľudské práva návrhy ako neprípustné. Pre túto časť nášho príspevku je však podstatné využitie Charty OSN a DARIO na zdôvodnenie pričítateľnosti konania medzinárodnej organizácii ako aj poukázanie na to za akým spôsobom môže medzinárodná organizácia vykonávať svoju činnosť prostredníctvom ozbrojených síl členského štátu. Za istých okolností môže dôjsť k situácii, že protiprávne správanie, ktoré by bolo štandardne pričítateľné medzinárodnej organizácii jej nebude možné pričítať. Na tomto mieste hovoríme o protiprávnom správaní členských štátov (ich orgánov atď.)⁵² ku ktorému dôjde v kontexte aktivít, alebo operácií, ktoré boli autorizované, alebo vykonané medzinárodnou organizáciou.⁵³ Napríklad pri medzinárodných operáciách pod velením NATO zostávajú ozbrojené sily naďalej pod kontrolou členského štátu a neexistuje žiadne priame prepojenie na samotnú organizáciu. Pri pričítateľnosti konania členského štátu medzinárodnej organizácii priama kontrola hrá rozhodujúcu úlohu. Aj napriek tomu, že medzinárodná organizácia vykonáva istú činnosť prostredníctvom členského štátu (prípadne medzinárodnej organizácie) nebude možné takéto konanie považovať za činnosť vyvíjanú medzinárodnou organizáciou ak táto nebude priamo kontrolovať a rozhodovať o jej priebehu. Ako príklad možno použiť operáciu *Púštna búrka* v prípade agresie Iraku voči Kuvajtu v roku 1991, kedy BR OSN autorizovala a vyzvala na použitie sily voči agresorovi ale sama ďalej nepodnikala ďalšiu činnosť v rámci samotného výkonu operácie.

V podstate sme sa doteraz venovali predpokladom zodpovednosti medzinárodnej organizácie. V ďalšom texte tohto príspevku považujeme za potrebné venovať priestor skutočnosti, ktorá môže predstavovať významnú prekážku pri uplatňovaní zodpovednosti najmä z procesného hľadiska a z hľadiska prístupu k súdnej ochrane. Touto skutočnosťou je inštitút imunit a výsad medzinárodných organizácií.

4. O imunitách a výsadach medzinárodných organizácií vo vzťahu k právomoci vnútroštátnych súdov

4.1 Imunity a výsady medzinárodných organizácií

V zásade pre medzinárodné organizácie platí to isté čo aj pre suverénne štáty a teda, že sú

⁴⁸ Pozri aj: *Agim Behrami and Bekir Behrami v. France* (May) [GC] no. 71412/01, 2007 a *Ruzhdi Saramati v. France, Germany and Norway* (May) [GC] no. 78166/01, 2007, par. 132.

⁴⁹ Pozri: S/RES/1244 (1999) par. 7, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>.

⁵⁰ Tamtiež, par. 10 and par.21.

⁵¹ *Agim Behrami and Bekir Behrami v. France* (May) [GC] no. 71412/01, 2007, *Ruzhdi Saramati v. France, Germany and Norway* (May) [GC] no. 78166/01, 2007, par. 144.

⁵² KLEIN, P.: The Attribution of Acts to International Organization, in: CRAWFORD, J., PELLET, A., OLLESON, S.: *The Law of International Responsibility*, Oxford University Press, New York, 2010, str. 302.

⁵³ Tamtiež.

vyňaté spod právomocí vnútroštátnych súdov ako aj spod právomoci iných orgánov štátu. V prípade medzinárodných organizácií je situácia okolo výsad a imunit mierne odlišná od imunity členských štátov. Členské štáty rozhodujú takisto o imunite ktorú bude medzinárodná organizácia požívať ako aj o tom v akej forme a v akom rozsahu im imunity a výsady prináležia. Môžeme pozorovať viacero spôsobov zakotvenia imunity medzinárodnej organizácie. Môže sa jednať o zakotvenie prostredníctvom medzinárodnej zmluvy, prípadne osobitnej klauzuly v zakladajúcej zmluve, ale nemožno vylúčiť ani priznanie imunity cestou vnútroštátneho predpisu. Napríklad Charta OSN zakladá členským štátom povinnosť priznať OSN také imunity a výsady aké potrebuje k plneniu svojich úloh. Imunita štátov pred súdnymi orgánmi iných štátov vyplýva zo zásady zvrchovanej rovnosti štátov.⁵⁴ Táto imunita vyplýva z povahy štátu ako zvrchovaného subjektu medzinárodného práva. Pri imunite štátov sa vychádza zo skutočnosti, že štáty disponujú územím a obyvateľstvom voči ktorým prostredníctvom svojich orgánov uplatňujú svoju právomoc. V prípade medzinárodných organizácií je situácia odlišná. Medzinárodná organizácia totiž sama osebe nemá územie ani obyvateľstvo a vzhľadom na zásadu špeciality spravidla ani nemá ucelený právny poriadok (snáď len s výnimkou Európskej únie). Poškodený subjekt má teda obmedzené možnosti ako sa domáhať svojich práv, nakoľko v prípade cudzieho štátu má možnosť obrátiť sa na jeho vnútroštátny súd.⁵⁵

V súčasnosti existuje veľké množstvo medzinárodných organizácií, ktoré sú rozličnej povahy, majú rôzne ciele a plnia rôzne úlohy. Niektoré z nich sú všeobecné iné regionálne prípadne inak špecializované. Existujú medzinárodné organizácie, ktoré z vôle zakladajúcich štátov nemajú právnu subjektivitu⁵⁶ a naopak iné sú vybavené širokou právnu subjektivitou. Záleží od konkrétnej medzinárodnej zmluvy, ktorá upravuje postavenie, práva a povinnosti medzinárodných organizácií. Príklad takého ustanovenia imunity môžeme nájsť v Charte OSN v článku 105, ktorý ustanovuje povinnosť štátov priznávať OSN také imunity a výsady, aké potrebuje na plnenie svojich úloh. Tieto imunity a výsady požívajú taktiež zástupcovia členov OSN a jej úradníci. Úprava výsad a imunit OSN je precizovaná v Dohovore o výsadách a imunitách OSN z 13. februára 1946.⁵⁷ V zmysle článku 1 tohto Dohovoru má OSN právo na území členských štátov dojednávať zmluvy, nadobúdať a scudzovať hnutel'ný a nehnuteľný majetok a vystupovať pred súdmi. Z ustanovenia článku 1 vyplýva predovšetkým, že ide o právnickú osobu. Na území členského štátu požíva právnu subjektivitu ako akákoľvek iná právnická osoba a má teda spôsobilosť mať práva a preberať na seba záväzky. Na toto konštatovanie však treba hľadiť vo svetle špecifického postavenia OSN ako subjektu medzinárodného práva. S ohľadom na zámer tohto príspevku sa budeme koncentrovať na vplyv Dohovoru o výsadách a imunitách na zodpovednosť OSN za protiprávne konanie vo vnútri štátu.

Je možné namietat', že v tomto prípade hovoríme o OSN ako o subjekte vystupujúcom *prima facie* v úlohe subjektu vnútroštátneho práva a teda tento aspekt imunity OSN nespadá do rámca záujmu medzinárodného práva verejného. Z ustanovení článku 1 Dohovoru o výsadách a imunitách je zrejme, že spomínaný Dohovor má za cieľ priznať OSN povahu právnickej osoby čo sa týka spôsobilosti na práva a povinnosti. To platí s ohľadom na účel a funkcie OSN ako aj na potreby, ktoré organizácií vznikajú v každodennom pôsobení.⁵⁸ Nemožno však

⁵⁴ Nie je možné aby o právach a povinnostiach suverénneho štátu rozhodoval štátny orgán iného štátu.

⁵⁵ Porovnaj: REINISCH, A.: *Immunity of International Organisations and Alternative Remedies Against the United Nations*, Vienna: Vienna University, 2006, str. 4, dostupné na: http://intlaw.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/int_beziehungen/Internetpubl/neumann.pdf.

⁵⁶ Spoločenstvo nezávislých štátov, prípadne britské Spoločenstvo národov (*Commonwealth of nations*).

⁵⁷ Publikovaný v zbierke zákonov pod číslom 52/1956 Zb.

⁵⁸ Môže sa jednať napríklad a nadobudnutie budov za účelom zriadenia zastupiteľských úradov, bytov kvôli ubytovaniu personálu OSN, motorových vozidiel na účely súvisiace s plnením úloh OSN na území členského štátu.

tvrdiť, že OSN je právnickou osobou podľa vnútroštátneho práva.⁵⁹ Vnútroštátne právo reguluje vznik ako aj zánik a spôsob konania právnickej osoby. Teda z povahy veci vyplýva, že vnútroštátne právo sa žiadnym spôsobom nemôže, aplikovať na OSN. Aj keď OSN vo vnútri štátu vystupuje ako právnická osoba ide o subjekt medzinárodného práva, ktorý vznikol na základe medzinárodnej zmluvy, ktorá upravuje jeho úlohy a ciele ako aj spôsob konania atď. Teda samotný fakt, že ide v zmysle dohovoru o právnickú osobu, nezavaruje OSN na území členského štátu jej medzinárodnoprávnej povahy. Naopak takéto ustanovenie je nevyhnutné pre vykonávanie úloh OSN nezávisle a najmä vo svetle faktu, že OSN ako medzinárodná organizácia nedisponuje vlastným územím na ktorom by mohla zriaďovať svoje objekty. Na uvedené nadväzujú ďalšie ustanovenia Dohovoru v zmysle ktorých „vlastníctvo a majetky, kdekoľvek umiestené a v držbe kohokoľvek, požívajú imunitu voči právnym konaniam ktoréhokoľvek druhu,⁶⁰ pokiaľ sa jej Organizácia Spojených národov v určitom prípade výslovne nezriekla“.⁶¹ Nadväzujúci § 3 zakotvuje imunitu OSN v majetkových veciach voči prehládaniu, zabratiu, konfiškácii, vyvlastneniu a ktorémukoľvek inému exekučnému, správne, súdne alebo zákonodarnému zásahu. Ustanovenie tohto paragrafu už ale nepredpokladá možnosť zrieknutia sa imunity.⁶² Takisto zástupcovia členských štátov ako aj úradníci OSN požívajú imunitu⁶³ voči zatknutiu alebo väzbe a voči zaisteniu osobných batožín a imunitu voči právnym procesom ktoréhokoľvek druhu pre ústne alebo písomné výroky a pre všetky konania, ktoré urobia ako zástupcovia resp. pri výkone úradu.⁶⁴ Citované ustanovenie však pripúšťa možnosť zrieknutia sa imunity OSN. V zmysle citovaného však pôjde výlučne o dobrovoľný akt OSN a nie je možné na takéto konanie OSN uplatňovať nárok. V každom prípade platí, že zrieknutie sa imunity sa nevzťahuje na exekučné opatrenia.

4.2 Vzťah výsad a imunit medzinárodných organizácií a právomocí vnútroštátnych súdov

Samotná existencia imunity nevyklučuje riešenie sporov, ktoré by vznikli z právnych vzťahov, ktorých by bola OSN účastníkom. Na to pamätá aj Dohovor o výsadách a imunitách v článku VIII. Ustanovenia tohto článku ukladajú OSN povinnosť vykonať opatrenia pre vhodný spôsob vybavovania sporov, vzniknutých zo zmlúv alebo iných sporov súkromnoprávnej povahy, v ktorých je OSN stranou ako aj sporov, v ktorých je zúčastnený ktorýkoľvek úradník OSN, ktorý pre svoje úradné postavenie požíva imunitu, ak sa generálny tajomník imunity nezriekol. Vo svetle uvedeného teda platí, že riešenie sporov, ktorých stranou by bola OSN je citovaným Dohovorom predpokladané. V každom prípade treba mať na zreteli vylúčenie právomoci vnútroštátneho súdu voči OSN (tak jej majetku ako aj jej podriadeným osobám).

V určitých situáciách však vnútroštátne súdy rozhodovali v sporoch svojich občanov voči medzinárodným organizáciám, väčšinou však išlo do určitej miery o právne špecifické situácie. Aj napriek všeobecnej línii priznávať medzinárodným organizáciám plnú imunitu, resp. odmietnuť vec pre nedostatok právomoci, sa hodnými pozornosti javí argumentácia talianskych súdov z obdobia 80. rokov 20. storočia. Tá sa totiž nevyhýbala vystupovať proti imuni-

⁵⁹ Napríklad v zmysle § 18 zákona č. 40/1964, Občiansky zákonník sú právnickými osobami združenia fyzických, alebo právnických osôb, účelové združenia majetku, jednotky územnej samosprávy a iné subjekty o ktorých to ustanoví zákon.

⁶⁰ Toto vymedzenie chápeme ako najširšie možné. Ustanovenie Dohovoru, teda vylučuje pôsobnosť orgánov štátu – prípadne aj iných subjektov – viesť konanie proti OSN v majetkových veciach vylučuje právomoc orgánov štátu pre akékoľvek civilnoprávne, trestnoprávne ako aj administratívne konanie.

⁶¹ Článok 2 Dohovoru o výsadách a imunitách OSN.

⁶² Na základe znenia uvedeného paragrafu vyplýva, že majetok OSN je nepostihnuteľný akýmkoľvek opatrením štátneho orgánu (súdnej, alebo administratívnej povahy), ktorým by mohlo dôjsť k obmedzeniu práv OSN.

⁶³ Pozri čl. IV, resp. článok V Dohovoru.

⁶⁴ Treba povedať, že priznanie týchto imunit má slúžiť najmä na zaistenie riadneho fungovania OSN. Je nepochybné, že riadne a nezávislé fungovanie medzinárodnej organizácie s tak široko formulovanými cieľmi a úlohami, ako aj so širokými oprávneniami nie je reálne možné, pokiaľ by podliehali právomoci štátov a existovala by možnosť siahnuť na jej majetok prípadne na jej agentov, alebo zástupcov členských štátov pri plnení úloh súvisiacich s činnosťou OSN.

te medzinárodnej organizácie – konkrétne sa jednalo o Organizáciu pre výživu a poľnohospodárstvo (*Food and Agricultural Organization* – ďalej aj „FAO“). To bolo umožnené predovšetkým skutočnosťou, že Taliansko až do roku 1985 nepristúpilo k Dohovoru o imunitách a výsadách OSN o ktorom sme sa zmienili vyššie. Napriek tomu, že po roku 1985 sa tieto otázky stali bezpredmetnými možno na príklade niekoľkých rozhodnutí ilustrovať prístup vnútroštátnych súdov k ochrane nárokov voči medzinárodnej organizácii. Aj keď sa jedná o podpornú organizáciu OSN, myslíme si, že argumentácia súdov je aplikovateľná aj vo všeobecnej rovine voči medzinárodným organizáciám všeobecne.

Medzinárodné právo neobsahovalo obyčajové pravidlo priznávajúce medzinárodným organizáciám absolútnu imunitu a teda medzinárodné organizácie so sídlom v Taliansku požívajú imunitu iba v inštitucionálnych otázkach a záležitostiach verejného práva, ale nepožívajú imunitu napríklad v obchodných záležitostiach. V rozsudku v prípade *Giovanni Poru v FAO* rímsky prvostupňový súd síce zamietol žalobu navrhovateľa, kvôli nedostatku právomoci, ale zároveň vyjadril právny názor, že medzinárodná organizácia nemá procesnú imunitu pred vnútroštátnym súdom čo sa týka vzťahov súkromného práva do ktorých medzinárodná organizácia vstupuje v rovnom postavení s jednotlivcami.⁶⁵ V roku 1982 Najvyšší kasačný súd odoprel imunitu FAO v konaní o žalobe o zvýšení nájmu v Ríme. Súd konštatoval, že bezohľadu na verejnoprávny alebo súkromnoprávny charakter, kedykoľvek medzinárodná organizácia koná ako súkromná osoba s ktorou uzatvára zmluvný vzťah vzdáva sa práva konať ako suverénny subjekt, nepodriadený suverenite štátnych orgánov.⁶⁶ Súd v tomto prípade zdôrazňoval úlohu cieľa, ktorý medzinárodná organizácia sleduje. Keďže išlo „iba“ o právny vzťah súkromného práva Súd nehľadal spojitosť medzi cieľmi a úlohami podľa verejného práva ale sústredil sa iba na právnu povahu daného vzťahu. Ako sme už uviedli, táto polemika okolo imunity OSN ustala po roku 1985 pristúpením Talianska k Dohovoru o výsadách a imunitách OSN. Podľa nás však neexistuje závažnejší dôvod, ktorý by bránil v súkromných veciach postupovať uplatňovaním nárokov pred vnútroštátnym súdom pokiaľ imunita medzinárodnej organizácie nie je zakotvená v medzinárodnom dohovore, prípadne už v zakladajúcej listine.

Iný prístup existuje v Spojených štátoch amerických. Už v roku 1945 bola imunita medzinárodných organizácii zakotvená v Zákone o imunitách medzinárodných organizácií. Text uvedeného predpisu je veľmi podobný textu Dohovoru o imunitách a výsadách OSN.⁶⁷ Právnou úpravou, ktorá nadväzovala na vyššie uvedený predpis bol Zákon o imunitách zahraničných zvrchovaných subjektov (*Foreign Sovereign Immunities Act*), ktorý zakotvuje doktrínu obmedzenej suverenity zahraničných subjektov.⁶⁸ Tento zákon síce nehovorí nič o imunitách medzinárodných organizácií, nakoľko však ide o novší predpis ako vyššie uvedený zákon o imunitách medzinárodných organizácií a jeho terminológia je postavená širšie, aplikoval ho americký federálny súd v prípade *Dupree associates v. the OAS and General Secretariat of the OAS*.

Podľa Federálneho súdu na predmet sporu bolo možné aplikovať iba obmedzenú suverenitu. Federálny súd argumentoval tým, že v danom spore nie je možné uplatniť imunitu podľa staršieho zákona, nakoľko medzinárodné organizácie požívajú len takú imunitu aká je priznaná zahraničným subjektom - suverénom (*foreign sovereigns*). Nakoľko zákon o imunitách

⁶⁵ Rozhodnutie súdu potvrdilo, že akty ktorými medzinárodná organizácia upravuje svoju vnútornú štruktúru patria do sféry verejného práva a teda medzinárodná organizácia (FAO) požíva v týchto veciach procesnú imunitu.

⁶⁶ REINISCH, A.: *Immunity of International Organisations and Alternative Remedies Against the United Nations*, Vienna: Vienna University, 2006, str. 6, dostupné na: http://intlaw.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/int_beziehungen/Internetpubl/neumann.pdf.

⁶⁷ Porovnaj: *An Act to Extend Privileges and Immunities, to International Organizations and to the Officers and Employees thereof and for the other purposes*, dostupný na: <http://www.ipu.org/finance-e/PL79-291.pdf>.

⁶⁸ Konkrétne pozri § 1605, *Foreign Sovereign Immunities Act of 1976*, dostupný na: http://archive.usun.state.gov/hc_docs/hc_law_94_583.html.

medzinárodných organizácií iba rozšíril imunity suverénov na medzinárodné organizácie a následný novší predpis zakotvil reštriktívne chápanie imunity nie je možné starší zákon aplikovať.⁶⁹ Na tomto mieste sa ešte možno zmieniť o prípade *Marvin R. Broadbent v. OAS*.⁷⁰ V tomto prípade došlo k použitiu ustanovení o obmedzenej imunite podobne ako v prípade talianskych súdov a to pedovšetkým z dôvodu, že USA neboli stranou Dohovoru o výsadách a imunitách OAS.

Jedným z príkladov kedy vnútroštátny súd zamietol návrh proti medzinárodnej organizácii z dôvodu nedostatku jurisdikcie, ktorého dôvodom bola existencia imunit je prípad tzv. *Mothers of Srebrenica*.⁷¹ *Mothers of Srebrenica* je občianskym združením, ktoré zastupuje záujmy pozostalých po obetiach genocídy, ktorá sa odohrala v roku 1995 v bosnianskej Srebrenici. Toto združenie sa domáhalo zodpovednosti Holandského kráľovstva a OSN za zlyhanie zastaviť priebeh udalostí, ktoré viedli k spáchaniu genocídy v Srebrenici. Žaloba bola podaná na Okresnom súde v Haagu, ktorý ju z dôvodu nedostatku právomoci zamietol. Následne sa sporom zaoberal Odvolací súd v Haagu, ktoré rozhodnutie prvostupňového súdu potvrdil. K sporovému konaniu prebiehajúcemu medzi združením a OSN pristúpilo Holandsko na strane žalovaného navrhujúc, že s ohľadom na absolútnu imunitu, ktorú požíva OSN, súd nemá právomoc vo veci rozhodnúť.⁷² Prvostupňový súd rozhodol, že v danej veci kvôli absolútnej imunite OSN pred vnútroštátnymi orgánmi nemá právomoc rozhodovať a zo záväzných štandardov medzinárodného práva⁷³ nevyplýva žiadne právo na výnimku z tejto imunity.

Holandsko vstúpilo do konania na strane OSN z dôvodu existencie vlastných záväzkov voči OSN vyplývajúcich mu z Dohovoru o výsadách a imunitách OSN. Obávalo sa, že prípadne rozhodnutie súdu v neprospech OSN by vyvolalo medzinárodnú zodpovednosť štátu – teda Holandska za porušenie medzinárodného záväzku.⁷⁴ Odvolací súd potvrdil rozhodnutie prvostupňového súdu s odôvodnením obsahujúcim v zásade tie isté argumenty o ktoré sa oprel prvostupňový súd.

Na príklade tohto rozhodnutia sme poukázali na istú nedotknuteľnosť medzinárodných organizácií (v našom prípade OSN) pred vnútroštátnymi súdmi. Môžeme viac menej s istotou povedať, že uplatňovanie zodpovednosti medzinárodnej organizácie bude možné iba na medzinárodnom poli. V ďalšej časti sa bližšie pozrieme na nástroje ktoré ustanovuje Návrh článkov o zodpovednosti medzinárodných organizácií.

5. Nástroje uplatňovania zodpovednosti medzinárodnej organizácie v režime DARIO.

Postup uplatňovania zodpovednosti medzinárodnej organizácie, ktorý je prezentovaný v Návrhu článkov o zodpovednosti medzinárodných organizácií vychádza z Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za protiprávne správanie sa. Okrem zohľadnenia špecifik medzinárodných organizácií, táto časť Návrhu mimoriadne inovatívny prístup nepredstavuje.

5.1 Dovoľovanie sa zodpovednosti medzinárodných organizácií

⁶⁹ V zmysle dikcie zákona o imunitách medzinárodných organizácií, požívajú medzinárodné organizácie rovnaké procesné imunity ako iné zahraničné vlády. Porovnaj, International Organizations Immunities Act of 1945, Title 1, Section 2, b): <http://www.ipu.org/finance-e/PL79-291.pdf>.

⁷⁰ *Marvin R. Broadbent et al., Appellants v. Organization of American States et al., Appellees*, United States Court of Appeals, District of Columbia Circuit, 628 F.2d 27, 1980

⁷¹ *Mothers of Srebrenica v. The State of the Netherlands and United Nations*, Appeal Court in The Hague, no. 200.022.151/01, May 30, 2010: http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Dutch%20cases/Appeals_Judgment_Mothers_Srebrenica_EN.pdf.

⁷² Tamtiež, par. 1.2.

⁷³ Súd poukazoval na Dohovor o genocíde a na čl. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

⁷⁴ *Mothers of Srebrenica v. The State of the Netherlands and United Nations*, Appeal Court in The Hague, no. 200.022.151/01, May 30, 2010, par. 2.1.

Dovolávanie sa zodpovednosti medzinárodných organizácií je upravené v čl. 42 a nasl. DARIO. Oprávneným domáhať sa uplatnenia zodpovednosti medzinárodnej organizácie je štát, alebo medzinárodná organizácia poškodené protiprávnym správaním medzinárodnej organizácie – porušiteľa. Ustanovenia tohto článku predpokladajú právo poškodeného štátu, alebo medzinárodnej organizácie dovolávať sa zodpovednosti individuálne. Poškodená medzinárodná organizácia uplatňuje zodpovednosť voči porušiteľovi sama vo svojom mene.⁷⁵ DARIO preberá zo znenia Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne konanie aj kolektívne dovolávanie sa zodpovednosti. Prax týkajúca sa oprávnenia medzinárodnej organizácie individuálne sa týka najmä porušenia práv pričítateľných štátom. Druhá časť ustanovenia článku 42 hovorí o uplatňovaní zodpovednosti viacerými štátmi, alebo medzinárodnými organizáciami vrátane poškodených ako aj medzinárodné spoločenstvo ako celok ak porušený záväzok osobitne postihuje poškodený štát, alebo sa významným spôsobom mení postavenie ostatných štátov a medzinárodných organizácií vo vzťahu k budúce-
mu uplatňovaniu právneho vzťahu.⁷⁶

5.2 Oznámenie nároku

Prvým krokom pri uplatňovaní zodpovednosti medzinárodnej organizácie je oznámenie nároku. Článok 43 odsek 1 ustanovuje notifikačnú povinnosť poškodeného štátu, alebo medzinárodnej organizácie. V tomto oznámení poškodený subjekt špecifikuje konanie, ktoré je potrebné vykonať na ukončenie trvajúceho protiprávneho správania a druh náhrady škody, ktorý bude požadovať.⁷⁷ Forma tohto oznámenia nie je určená. Do úvahy teda prichádza akýkoľvek oficiálny spôsob ak bude zaručené, že medzinárodná organizácia porušiteľ sa o uplatňovaní nároku dozvie. Neexistuje však pravidlo na základe ktorého by bola medzinárodná organizácia volaná na zodpovednosť viazaná vyhovieť takému oznámeniu.

5.3 Prípustnosť nárokov

Prípustnosť nárokov voči medzinárodnej organizácii je zakotvená v článku 44 DARIO. Prvý odsek sa zaoberá uplatňovaním nárokov, ktoré podliehajú pravidlu o príslušnosti nároku k štátu. Príslušnosť nároku k štátu je požiadavka aplikovaná na štát uplatňujúci diplomatickú ochranu. Návrh článkov o diplomatickej ochrane ustanovuje v čl. 1 výkon diplomatickej ochrany výlučne medzi štátmi. Odkaz na diplomatickú ochranu vo vzťahoch medzi štátmi v tomto prípade však nevyklučuje možnosť uplatnenia diplomatickej ochrany.⁷⁸ Tento odsek sa týka iba uplatňovania zodpovednosti štátom. Ak uplatňuje zodpovednosť medzinárodná organizácia voči inej organizácii požiadavka štátnej príslušnosti sa z pochopiteľných dôvodov neuplatňuje.⁷⁹

Odsek 2 tohto článku ustanovuje povinnosť vyčerpania vnútorných (*local*) právnych pro-

⁷⁵ *Report of the International Law Commission, Sixty-first session, New York, 2009, str. 152.*

⁷⁶ V prvom prípade sa bude jednať napríklad o štát, ktorý utrpel škodu následkom znečistenia širšieho mora. V druhom prípade sa bude jednať napríklad o štát – stranu mnohostrannej odzbrojovacej zmluvy, kde vykonávanie zmluvy predpokladá vykonávanie zmluvy každým z členov (tamtiež, str. 153). Aj keď takéto prípady nie sú prakticky príliš pravdepodobné a dotýkajú sa skôr porušenia zo strany štátu, nie je možné ich úplne vylúčiť (napríklad havária lode patriacej medzinárodnej organizácii atď.).

⁷⁷ Tento článok vychádza z textu článku 43 Návrhu zodpovednosti štátov za protiprávne konanie, porovnaj: KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, 2. vydanie, Bratislava: IURA Edition, 2011, str. 545 – 546.

⁷⁸ Porovnaj: *Report of the International Law Commission Sixty-first session, New York, 2009, str. 134.*

⁷⁹ Medzinárodný súdny dvor v poradnom posudku o Odškodnenie za zranenia utŕžené v službe Organizácii spojených národov vyjadril názor, že otázka štátnej príslušnosti nároku nie je potrebné pre prípustnosť nároku, pretože medzinárodná organizácia neuplatňovala nárok z titulu občianstva poškodeného ale z titulu príslušnosti agenta k medzinárodnej organizácii. Porovnaj: *Reparation for Injuries Suffered in the Service of United Nations, Advisory Opinion, 1949: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=41&case=4&code=isun&p3=4>*.

striedkov.⁸⁰ V prípade medzinárodných organizácií táto povinnosť závisí od okolností prípadu. Ako uvádzame vyššie, medzinárodné organizácie spravidla požívajú imunitu pred konaním na vnútroštátnom súde a preto bude prístup k ochrane práv poskytovanej vnútroštátnym súdom prinajmenšom sťažený. Komentár tohto článku poukazuje na situáciu kedy medzinárodná organizácia vykonáva správu určitého územia. Ďalším prípadom, kedy bude pravidlo o povinnosti vyčerpať vnútorné prostriedky nápravy je napríklad existencia osobitného súdneho orgánu fungujúceho v rámci medzinárodnej organizácie. Príkladom osobitného prístupu k Európskej únii môže byť spor medzi členskými štátmi EÚ a Spojenými štátmi americkými pred Radou Organizácie pre medzinárodnú civilnú leteckú prepravu týkajúci sa nariadenia Rady, ktoré zavádzalo opatrenia pre zníženie hluku lietadiel. Členské štáty EÚ namietali, že návrh Spojených štátov je neprípustný z dôvodu pretože prostriedky nápravy neboli vyčerpané pretože predmetné opatrenia boli v tom čase napadnuté na vnútroštátnych súdoch ako aj na Európskom súdnom dvore.⁸¹ Podmienkou nevyhnutnosti vyčerpania vnútorných prostriedkov nápravy je existencia dostupných a účinných prostriedkov nápravy v rámci danej organizácie. Teda prostriedkami nápravy možno rozumieť aj rôzne arbitrážne tribunály, vnútroštátne sudy, administratívne orgány, ktorých právomoc riešiť spory bola uznaná organizáciou.

6. Uplatňovanie zodpovednosti medzinárodných organizácií pred medzinárodnými súdnymi orgánmi

6.1 Medzinárodný súdny dvor

Medzinárodný súdny dvor bol založený článkom 92 Charty OSN ako hlavný súdny orgán Organizácie spojených národov. Medzinárodný súdny dvor pôsobí podľa štatútu, ktorý je súčasťou Charty OSN. Stranami tohto štatútu sú *ipso facto* všetky členské štáty OSN. Štát, ktorý nie je členským štátom OSN sa môže stať stranou Štatútu za podmienok, ktoré v každom prípade určí Valné zhromaždenie OSN na odporúčanie Bezpečnostnej rady (článok 93 Charty OSN). Takéto štáty musia najskôr vyjadriť súhlas s právomocou Súdného dvora a súhlas s tým, že rozhodnutia Súdného dvora pre nich budú záväzné.⁸² V zmysle článku 34 Štatútu môžu byť stranami v sporoch predložených Súdnemu dvoru len štáty. Toto ustanovenie teda vylučuje právomoc Súdného dvora v spore v ktorom je stranou medzinárodná organizácia. Medzinárodný súdny dvor má okrem sporových vecí právomoc konať aj v posudkovom konaní podľa článku 65 Štatútu.⁸³ Otázkou je či medzinárodné právo pripúšťa možnosť riešiť spor prostredníctvom posudkového konania na Súdnom dvore. Ako je uvedené vyššie Článok VIII, Dohovoru o výsadách a imunitách OSN vytvára základ pre riešenie sporov ktorých stranou je OSN. V § 30 uvedeného článku sa uvádza, že všetky spory týkajúce sa *výkladu a aplikácie (vykonávania)* Dohovoru sa predložia Medzinárodnému súdnemu dvoru, ak neexistuje medzi stranami dohoda o inom spôsobe vybavenia sporu. Pokiaľ ide o spor (*difference*) – týkajúci sa

⁸⁰ V prípade návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie možno výraz *local remedies* preložiť ako „vnútroštátne prostriedky nápravy“. V kontexte medzinárodných organizácií by takáto formulácia bola krajne nevhodná vzhľadom na to, že v prípade zodpovednosti medzinárodnej organizácie môže systém prostriedkov nápravy zahŕňať osobitný súdny orgán vykonávajúci právomoc v rámci medzinárodnej organizácie. Takým súdnym orgánom je napríklad Súdny dvor Európskej únie. Súdny dvor nemožno považovať za vnútroštátny súd a teda na ňom žalobu nepovažujeme za vnútroštátny prostriedok nápravy. Tým samozrejme nevylučujeme možnosti existencie právomoci vnútroštátneho súdu. Poukazujeme však na fakt, že v kontexte zodpovednosti medzinárodných organizácií sa žiada použiť výraz so širším obsahom.

⁸¹ “Oral statement and comments on the US response”, 15 November 2000, A/CN.4/545, attachment No. 18.

⁸² Takto sa stranou Štatútu stali napr. Švajčiarsko v roku 1948, Lichtenštajnsko roku 1950, alebo Japonsko v roku 1952. Porovnaj: POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J.: *Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část*, Praha: C. H. Beck, 2008, str. 360 a nasl.

⁸³ V tomto konaní môže o vydanie posudku žiadať Valné zhromaždenie a Bezpečnostná rada OSN ako aj ďalšie orgány OSN (Porovnaj: KLUČKA, J.: *Mezinárodní právo veřejné (všeobecná a osobitná část)*, 2. vydanie, IURA Edition, Bratislava, 2011, str. 175).

výkladu a aplikácie medzi OSN a členským štátom podá sa podľa článku 65 Štatútu žiadosť o posudok o ktorejkoľvek právnej otázke v spore. Podaný posudok má byť stranami prijatý ako rozhodujúci. Dochádza k tomu, že poradný posudok, ktorý je bežne rozhodnutím bez právnej záväznosti, nadobúda za týchto okolností charakter záväzného rozhodnutia. Tento režim sa však uplatňuje iba na právne spory vyplývajúce z interpretácie a aplikácie konkrétneho Dohovoru a týkajú sa výlučne OSN. Iná medzinárodná organizácia je teda vylúčená z právomoci Medzinárodného súdneho dvora. Možnosť vyriešiť právny spor v posudkovom konaní vyplýva z povahy OSN, ktorej orgány majú jediné právo požiadať Súdny dvor o podanie posudku.

6.2 Medzinárodná arbitráž

Medzinárodná arbitráž je jednou z najstarších foriem pokojného riešenia sporov.⁸⁴ Arbitrážne konanie predpokladá súhlas sporových strán s prejednaním veci a rozhodnutím veci pred arbitrážnym orgánom a takisto súhlasia, že jeho rozhodnutie bude riadne a v dobrej viere vykonané. Medzinárodnou arbitrážou možno riešiť široké spektrum právnych problémov. Ako uvádzame arbitrážne konanie predpokladá súhlas sporových strán. Ten je prejavom arbitrážnym dohovorom (doložkou, zmluvou) na základe ktorej možno riešiť spory, ktoré už existujú, alebo aj spory ktoré v budúcnosti vzniknú.⁸⁵ V prípade medzinárodných arbitrážnych (rozhodcovských) konaní sa spravidla nejednalo o stále orgány judičiálneho typu, ale o orgány vytvorené *ad hoc* kde sporové strany určili rozhodcu – prípadne rozhodcov. Pre tento príspevok má význam najmä prístupnosť medzinárodnej arbitráže v podstate akýmkoľvek subjektom medzinárodného práva. Nakoľko neexistuje obmedzenie právomoci – keďže táto je založená prejavom vôle strán nedá sa vylúčiť, že by sa takouto stranou v konaní stala aj medzinárodná organizácia.

V medzinárodnom práve verejnom v zásade platí, že bez súhlasu určitého subjektu ho nemožno podriaďovať jurisdikcii medzinárodného súdneho orgánu. To znamená, že na to aby mohol určitý súdny orgán s medzinárodnou jurisdikciou účinne svojimi rozhodnutiami zaväzovať štáty, tieto s tým musia určitou formou vyjadriť súhlas.⁸⁶ Aj vyššie citované ustanovenia Dohovoru o imunitách a výsadách predpokladajú suspendovanie imunity OSN ak dôjde súhlasu OSN s prejednaním veci. Takýmto súhlasom môže byť aj rozhodcovská doložka v zmluve. Tento spôsob sa hodí predovšetkým pre založenie právomoci v súkromnoprávných sporoch. Avšak jeho použitie na vzťahy verejného medzinárodného práva takisto nemožno vylúčiť.⁸⁷

Jedným z orgánov pred ktorým možno riešiť spor je Stály arbitrážny dvor. Táto inštitúcia bola založená I. Haagskym dohovorom o pokojnom riešení sporov. Tento orgán mal odstrániť jeden z nedostatkov arbitrážnych konaní a to, že išlo najmä o príležitostné tribunály, ktoré sa vytvárali a zanikali *ad hoc* pre konkrétny prípad, ktorý bolo potrebné riešiť. Avšak ani Stály arbitrážny dvor nie je stálym súdnym orgánom porovnateľným s Medzinárodným súdnym dvorom. Stálym je iba jeho sídlo a Medzinárodná kancelária na čele s Generálnym tajomníkom, ktorá plní najmä administratívne úlohy a vedie archív.⁸⁸ Podľa článku 23 I. Haagskeho dohovoru, každá zo zmluvných strán určí najviac štyroch odborníkov na medzinárodné právo na obdobie šiestich rokov. Strany predkladajúce spor pred Stály arbitrážny dvor majú možnosť dohodnúť sa na rozhodcoch z tohto zoznamu.⁸⁹ Stály arbitrážny dvor má vlastné pravidlá

⁸⁴ Porovnaj: ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*, 1 vydanie, Praha: C. H. Beck, 2008. str. 517.

⁸⁵ Porovnaj: *Convention for the Pacific Settlement of International Disputes* (HAGUE I) (29 July 1899), art. 17, http://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague01.asp#art37.

⁸⁶ Pozri článok 36 Štatútu medzinárodného súdneho dvora.

⁸⁷ Napríklad Stály arbitrážny dvor.

⁸⁸ Stály arbitrážny tribunál sídli v Haagu.

⁸⁹ *Convention for the Pacific Settlement of International Disputes* (HAGUE I) (29 July 1899), article 23: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague01.asp#art23.

konania pre rozhodovanie sporov medzi medzinárodnými organizáciami a štátmi ako aj medzi medzinárodnými organizáciami a súkromnými osobami, ale tieto nie sú obligatórne nakoľko celý priebeh konania pre arbitrážnym súdom podlieha vôli strán. Pre výrazne fakultatívnu povahu konania pred Stálym arbitrážnym dvorom býva tento orgán označovaný často za kvázisúdny orgán riešenia sporov. Právomoc Stáleho arbitrážneho dvora sa spravuje článkom 31 I. Haagskeho dohovoru o pokojnom riešení sporov. Tento spadá do tretej kapitoly dohovoru, kde je ustanovená základná právna úprava procesu medzinárodnej arbitráže. Článok 30 ustanovuje možnosť dohodnúť si odlišné procesné pravidlá s tým, že úprava dohovoru sa uplatní ak sa nedohodlo inak.⁹⁰ Výhoda konania pred stálym arbitrážnym dvorom spočíva v tom, že prakticky neexistuje obmedzenie *ratione personae* ktoré by vylučovalo určité subjekty prístupu k súdnej ochrane. Arbitrážny dvor je fórom, kde možno prinášať spory medzi štátmi ako aj medzi štátmi a inými subjektmi, o.i. aj medzinárodnými organizáciami.

Záver

V súčasnosti je zodpovednosť medzinárodných organizácií podobne ako zodpovednosť štátov za protiprávne správanie ustálená v pravidlách medzinárodného práva. Špecifiká, práva medzinárodných organizácií však nemožno opomenúť. V predkladanom príspevku sme sa pokúsili zhodnotiť niektoré aspekty zodpovednosti medzinárodných organizácií. Venovali sme sa najmä otázkam subjektívneho prvku zodpovednosti čiže pričítateľosti a dôraz sme kládli na uplatňovanie zodpovednosti medzinárodných organizácií. Uplatňovanie zodpovednosti medzinárodných organizácií sa ukázalo byť v súčasnom medzinárodnom práve nie veľmi právne podchytenou problematikou. Absencia medzinárodného súdneho orgánu, podobného Medzinárodnému súdnemu dvoru pred ktorým by bolo možné volať na zodpovednosť medzinárodnú organizáciu sa ukazuje byť určitým nedostatkom najmä čo sa týka ochrany práv poškodených subjektov. Ako bolo vidieť na niektorých rozhodnutiach, ktoré sme v tomto príspevku uviedli, uplatneniu zodpovednosti poškodeným bránila najmä absencia príslušného súdu. Pokladáme to však za súčasť procesu vývoja práva medzinárodných organizácií, ktoré tvorí relatívne novú časť systému medzinárodného práva verejného. Či už ide o otázky pričítateľnosti, alebo následnej žalovateľnosti medzinárodnej organizácie vidíme v týchto otázkach otvorený priestor pre ďalší rozvoj práva medzinárodných organizácií ako aj zodpovednosti podľa medzinárodného práva.

Použitá literatúra

- 1) ALVAREZ, J.: International Organizations: Then and Now, in: *The American Journal of International Law*, vol. 100, No. 2 (April 2006), pp. 324 – 347. Dostupný online: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/3651150?uid=3739024&uid=2&uid=4&sid=21101770026171>.
- 2) ARAUJO, J. R.: Objective Meaning of Constituent Instruments and Responsibility of International Organizations, in: Ragazzi M (ed.): *International Responsibility Today*, Leiden, 2005, ISBN: 90-04-14434-X.
- 3) BROWNLIE, I.: The Responsibility of States for Acts of International Organizations, in: RAGAZZI, M (ed.): *International Responsibility Today*, Leiden, 2005, ISBN: 90-04-14434-X.
- 4) ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*, 1 vydanie, C. H. Beck, Praha, 2008, ISBN 978-80-7179-728-9.
- 5) KLEIN, P.: The Attribution of Acts to International Organization, in: CRAWFORD, J.,

⁹⁰ Tamtiež, art. 30.

- PELLET, A., OLLESON, S.: *The Law of International Responsibility*, Oxford University Press, New York, 2010.
- 6) KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, 2. vydanie, IURA Edition, Bratislava, 2011, ISBN 978-80-8078-4.
 - 7) ŠTURMA, P.: Odpovednosť medzinárodných organizácií. Niektoré poznámky k Návrhu článkov Komise pro mezinárodní právo, in: *Právnik*, č. 6/2011, ISSN 0231-6625.
 - 8) VALUCH, J., RIŠOVÁ, M., SEMAN, R.: *Právo medzinárodných organizácií*, 1. vydanie, C. H. Beck, Praha, 2011, ISBN 978-80-7400-368-4.
 - 9) POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J.: *Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část*, 5., doplnené a podstatne prepracované vydanie, C. H. Beck, 2006, Praha, ISBN 80-7179-536-4.
 - 10) REINISCH, A.: *Immunity of International Organisations and Alternative Remedies Against the United Nations*, Vienna University, 2006, dostupné na: http://intl.law.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/int_beziehungen/Intern_et-publ/neumann.pdf.
 - 11) TSAGOURIS, N.: The Responsibility of International Organisations for Military Missions, In: ODELLO, M., PIOTROWICZ, R. (eds.): *International Military Mission and International Law*, Brill, 2011. Dostupný online: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1856540.

Vybrané dokumenty

- 12) Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN A/RES/66/100.
- 13) Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN S/RES/1244 (1999).
- 14) Návrh článkov o zodpovednosti medzinárodných organizácií (Draft Articles on the Responsibility of International Organizations), dostupný online: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_11_2011.pdf.
- 15) Návrh článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie sa (Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts). Príloha rezolúcie Valného zhromaždenia A/RES/56/83 z roku 2002, dostupný online: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf.
- 16) Poradný posudok Medzinárodného súdneho dvora vo veci Odškodnenia za ujmu utrpenú v službách OSN: Reparation for Injuries Suffered in the Service of United Nations, Advisory Opinion, 1949, p10, dostupný online: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=41&case=4&code=isun&p3=4>.
- 17) Rozhodnutie Európskeho súdu pre ochranu ľudských práv Agim Behrami and Bekir Behrami v. France (May) [GC] no. 71412/01, 2007 a Ruzhdi Saramati v. France, Germany and Norway (May) [GC] no. 78166/01, 2007.
- 18) Mothers of Srebrenica v. The State of the Netherlands and United Nations, Appeal Court in The Hague, no. 200.022.151/01, May 30, 2010, dostupný online: http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Dutch%20cases/Appeals_Judgment_Mothers_Srebrenica_EN.pdf.
- 19) Marvin R. Broadbent et al., Appellants v. Organization of American States et al., Appellees, United States Court of Appeals, District of Columbia Circuit, 628 F.2d 27, 1980.
- 20) Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms), dostupný online: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CL=ENG>.
- 21) Dohovor o výsadách a imunitách Organizácie Spojených národov, uverejnený pod číslom 52/1956.
- 22) Háagsky dohovor o pokojnom riešení sporov (Convention(I) for the Pacific Settlement of International Disputes (HAGUE I)) (29 July 1899), article 23: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague01.asp#art23.

- 23) Štatút komisie pre medzinárodné právo, dostupný online: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/statute/statute_e.pdf.
- 24) Štatút medzinárodného súdneho dvora. Príloha Charty OSN, uverejnený pod číslom 30/1947.
- 25) Ústavný rámec pre dočasnú samosprávu, dostupný online: <http://www.unmikonline.org/constframework.htm>.
- 26) An Act to Extend Privileges and Immunities, to International Organizations and to the Officers and Employees thereof and for the other purposes, dostupný na: <http://www.ipu.org/finance-e/PL79-291.pdf>.

KONTAKTNÉ ÚDAJE

JUDr. Adam Giertl

Ústav európskeho práva a oddelenie medzinárodného práva
Právnická fakulta
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach